

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞMESİ VE YAYLA TURİZMİ: AYDER YAYLASI

M. Atasoy¹, S. Reis², C. Sancar³

¹ASÜ, Aksaray Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Müh.Bölümü, Kamu Ölçmeleri Anabilim Dalı, Aksaray matasoy@aksaray.edu.tr

²ASÜ, Aksaray Üniversitesi, Jeodezi ve Fotogrametri Müh.Bölümü, Kartografya Anabilim Dalı, Aksaray, sreis@aksaray.edu.tr

³KTÜ, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Trabzon, csancar@ktu.edu.tr

ÖZET

Yaylalar, günümüzde büyük ölçüde dinlenme mekanları ve alternatif turizm kapsamında ikinci konut alanları olarak değerlendirilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle, son yıllarda eko turizm amaçlı "Turizm Merkezleri" oluşturulmaya başlanmıştır. Bu turizm merkezlerinin başında da Rize ili, Çamlıhemşin ilçesine bağlı olan Ayder yaylası gelmektedir. Bu çalışmada uluslararası, ulusal ve bölgesel öneme sahip olan Ayder yaylasının 1974, 1989, 2002 yıllarına ait hava fotoğrafları ve uydu görüntüleri ile 2008 yılına ait halihazır haritalardan yararlanarak yapılaşmanın boyutları kademeli olarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda; çalışma bölgesi kapsamında son 35 yıl içerisinde bina sayısında önemli artış (%95) olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç eko turizm kapsamına alınan doğa harikası yaylaların sürdürülebilirlikten uzak plansız ve/veya plana yapılan müdahalelerle genel konseptten uzak çarpık yapılaşma ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Ayder Yaylası, CBS, Ekoturizm, Sürdürülebilir Planlama, Hava Fotoğrafi

ABSTRACT

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT AND PLATEAU TOURISM: AYDER PLATEAU

Plateaus today are considered as largely recreation areas and a second scope residential areas of alternative tourism. Because of this feature in recent years eco-tourism purposes "Tourism Center" has been started to create. The Ayder Plateau in the Çamlıhemşin district of Rize province is one of the most important tourism center in Turkey. In this study, the structure of Ayder plateau which have an international, national, and regional significance as a growth stage was examined using air photos and satellite images between 1974, 1989 years and 2008 halihazır map. As a result of analysis, studies in the context of the region within the last 20 years, significant increases in the number of buildings have been identified. This results show that the natural wonder Plateaus are in the context of eco-tourism with the faces of the distorted structure due to intervention to the plan.

Keywords: Ayder Plateau, CBS, Ecoturizm, Sustainable Planning, Aerial Photo

1. GİRİŞ

Dünya genelinde sanayi devrimi ile birlikte doğal kaynak tüketimi hızlanmıştır (URL 1, 2001). Aşırı doğal kaynak kullanımının ve kıyı alanlarının tahrip edilmesinin olumsuz çevresel etkileri olmaktadır. Bu olumsuz etkiler sonucunda kentlerde ve kıyılarda yaşanan çevre kirlenmesi yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir (DPT, 1997). Kentsel ortamların insan yaşamını olumsuz yönde etkilemesi, bu ortamlarda çalışan ve yaşayan insanların doğal ortamlara olan gereksinimlerini arttırmaktadır. Günümüzde kentlerde yoğun iş temposundan yorulan insanlar için kısa ve uzun vadeli temiz çevre ve sakin dinlenme mekânları giderek daha cazip hale gelmektedir. Bu nedenle 21.yy.'da turizm talebini belirleyen en önemli etkenin temiz çevre olacağını göstermektedir (WTO,1998).

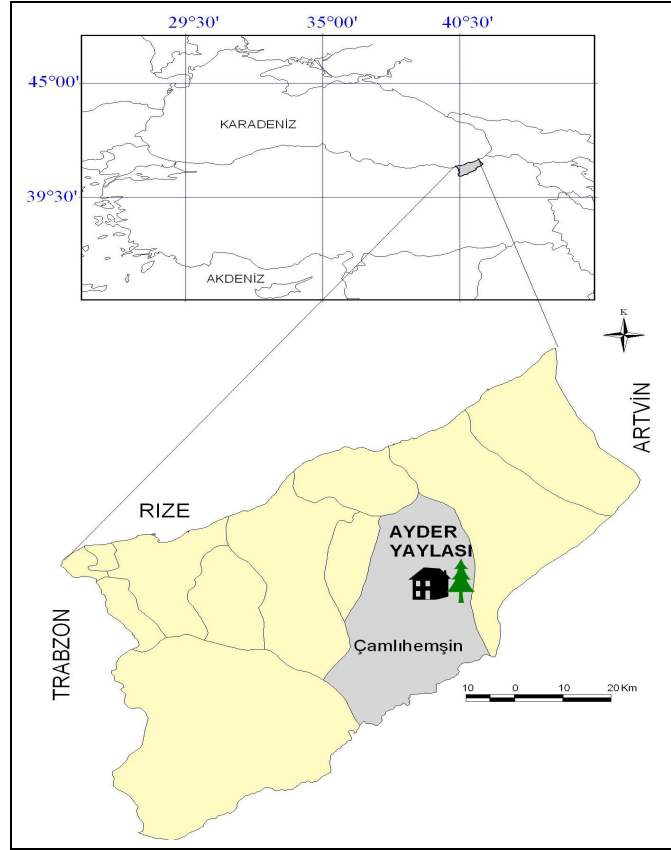
Doğu Karadeniz Bölgesi, biyolojik çeşitlilik açısından dünya çapında önemli 200 ekolojik bölgelerden biri olarak Kafkasya Ekolojik Bölgesi'nin Türkiye kısmını oluşturur. Sahip olduğu ulusal ve uluslar arası düzeyde önemli doğal alanlara ve zengin biyoçeşitlilik değerlerine rağmen, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Doğu Karadeniz Bölgesinde de önemli sorunlar ve tehditler mevcuttur (WWF, 2006). Özellikle yanlış arazi kullanımı ve sürdürülebilir olmayan uygulamalar sonucunda, bölgedeki doğal alanlar zarar görmekte ve bu doğal kaynaklar plansızca kullanılarak tüketilmektedir. Bu sorunlardan biride yayla turizm (ekoturizm) adı altında yapılan sürdürülebilir olmayan kontrolsüz turizm ve buna bağlı yapılanmalardır. Bu mekânların 1990 yılından sonra turizme açılmasıyla, geleneksel yaşam biçimi yanında, turistik beklentilere de cevap verecek düzenlemeler ile birlikte yaylalara olan talep artırmıştır (Atasoy, 2007).

Doğu Karadeniz Bölgesinde 20 adet "Turizm Merkezi" olmak üzere, 200'den fazla yayla bulunmaktadır (URL 2, 2007). Bu yaylalar bölgenin coğrafi yapısı gereği, yaklaşık 1200–2500 metre rakımlı tepe ve düzlüklerde yer alır ve çok zengin doğal peyzaj özellikleri taşır. Geçmişte hayvancılık amaçlı kullanılan bu yayla ve meralar, günümüzde büyük ölçüde dinlenme mekanları, ikinci konut olarak alternatif turizm kapsamında değerlendirilmektedir. Bu özellikleri

nedeniyle, son yıllarda ekoturizm amaçlı "Turizm Merkezleri" oluşturulmaya başlanmıştır. Bu turizm merkezlerinin başında da Rize ili, Çamlıhemşin ilçesine bağlı olan Ayder yaylası gelmektedir.

2. ÇALIŞMA BÖLGESİ VE VERİLER

Ayder, Çamlıhemşin ilçesinin 19 km güneydoğusunda yaklaşık 1350 m rakımında çam ormanları ile kaplı bir bölgedir. Fırtına havzasında yer alan Ayder Yaylası (Şekil 1), kendine özgü şelalesi, yayla evleri, kaplıcası ve farklı endemik türleri ile yerel ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu özelliklerinden dolayı yayla, 1987 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile "Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Turizm merkezi kapsamına alınmasından sonra önemli ölçüde ulaşım ve altyapı tesisleri oluşturulan bu yaylaya olan ilgi daha da artmıştır.

Şekil 1: Ayder Yaylasının Konumu

Bu çalışmada uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel öneme sahip olan Ayder yaylasının 1974 ve 1989 yıllarına ait 1/25.000 ölçekli hava fotoğrafları ile 2008 yılına ait güncel hâlihazır haritalardan yararlanarak yapılaşmanın boyutları kademeli olarak incelenmiştir. Ayrıca 2002 yılına ait uydu görüntüsü de yapılaşmanın boyutunun görsel olarak belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Farklı tarihlerde çekilen hava fotoğrafları ve hâlihazır harita ile Coğrafi Bilgi Sistemlerinden (CBS) yararlanarak yaylada yaşanan zamana bağlı konumsal değişim belirlenmiştir. Hava fotoğraflarının yöneltme işlemi ERDAS 9.2 yazılımı kullanılarak yapılmıştır. Ayder yaylasında yaşanan zamansal değişimin analiz işlemleri ise ARCGIS 9.2 yazılımında gerçekleştirilmiştir.

3. AYDER YAYLASININ YAPILAŞMA BOYUTU

Ayder yaylasında 1974, 1989 ve 2008 yılları arasında yaşanan yapılaşmanın boyutu Tablo.1'de verilmiştir. Bu analiz sonucunda, 1974 yılında yayla genelinde 139 adet geleneksel mimari tarzında ev tespit edilmiştir. Bu evlerin toplam alanı 9,595m² olup, ortalama bir evin alanı ise yaklaşık 69m² dir. 1989 yılına ait hava fotoğraflarının analizi sonucunda yayla evlerinin sayısı 161'e ve toplam ev alanı ise 13,865 m²'ye ulaşmıştır. 1989 yılında ortalama bir evin alanı yaklaşık 86m²'ye çıkmıştır. 1974 yılı ile 1989 yılları arasında 15 yıllık süre içerisinde yeni yapılan evlerin sayısında %15 oranında bir artış meydana gelmiştir. 2008 yılındaki hâlihazır harita verilerinden elde edilen sonuçlara göre ise yayladaki evlerin sayısı 272'ye (1974–2008 yılları arası artış oranı %95), toplam ev alanı 23,194m²'ye ve ortalama bir evin alanı ise 85m²'ye ulaşmıştır. 1974 yılı ile 1987 yılları arasında Ayder yaylası başta hayvancılık ve dinlenme mekanları olarak kullanılmıştır. Bu yıllarda yayla evlerinin yapımında yöreye ait taş ve ahşap yapımı geleneksel mimari

tarzı tercih edilmiştir. Bu geleneksel mimari özellik yaylanın doğal çevre ile uyumlu bir görünüm arz etmektedir (Şekil 2-a).

Tablo1: Ayder Yaylasında Yapılaşmanın Boyutu

Yılı	Bina Sayısı	Toplam Bina Alanı (m ²)	Ortalama Bir Evin Alanı (m ²)
1974	139	9,595	69,0
1989	162	13,865	85,6
2008	272	23,194	85,3

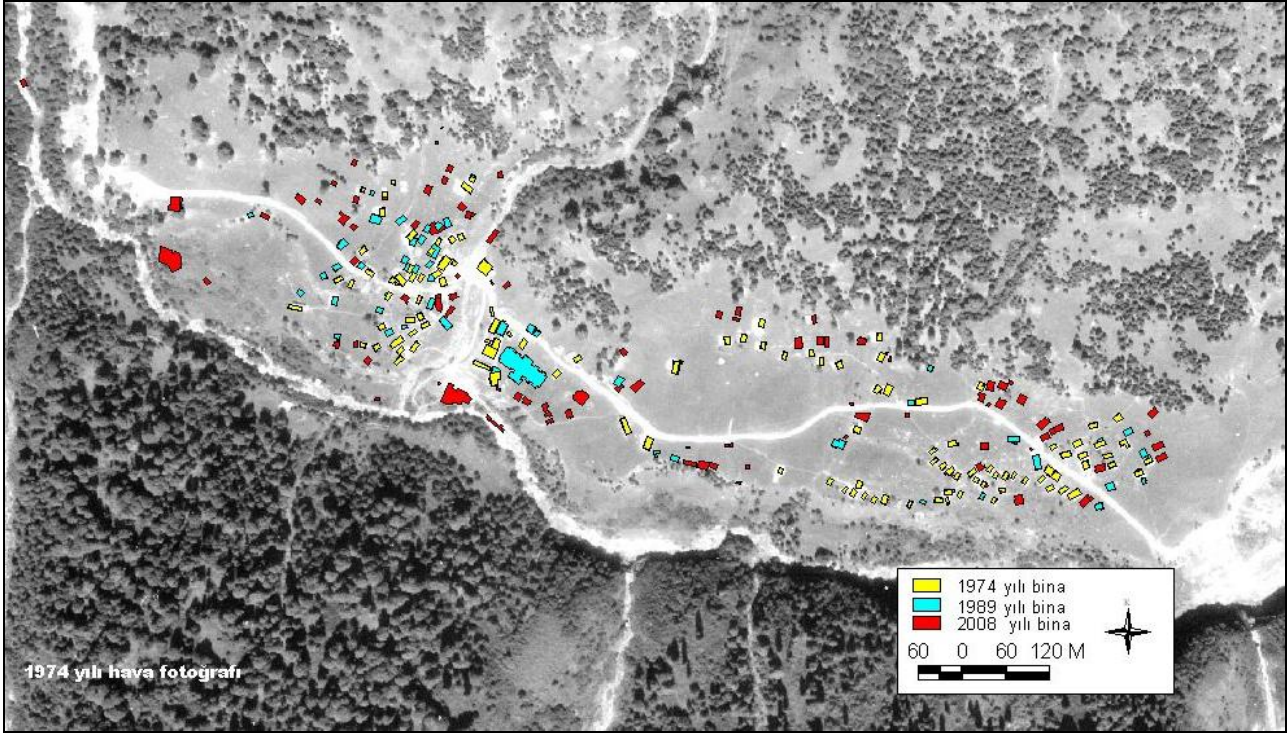
Ayder Yaylası 1987 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile “*Turizm Merkezi*” ilan edilmiştir. Turizm merkezi kapsamına alınmasından sonra önemli ölçüde ulaşım ve altyapı tesisleri oluşturulmaya başlanan bu yaylaya olan ilgi daha da artmıştır. Talebin artışıyla birlikte oluşan ekonomik rant hızlı ve plansız büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Tablo 1’de görüleceği üzere ilave yapılan evlerin sayısı 1974 – 2008 yılları arasında (%95) oranında artmıştır. Bunun nedeni olarak turizm merkezi yapılan bu yaylada, Devlet Sahil yolunun duble yol haline getirilmesi ve Çamlıhemşin-Ayder yolunun da daha nitelikli hale getirilmesine bağlı erişebilirliğin artmasıdır. Buna bağlı olarak termal tesisler, konaklama tesisleri gibi yatırım kararlarının verilmesiyle bölgeyi cazip konuma getirmesi yapılanmada küçükte olsa bir artış olmasına neden olmuştur. Bunun nedeni olarak bölgenin uzun yıllar geçim kaynağı olan tarım, hayvancılık sektörünün giderek kaybolması ve yerini yayla turizmine bırakmış olmasıdır. Fırtına Vadisinin genelinde görünümün bu dönüşüm (Sancar vd., 2008) Ayder yaylasını bölgenin turizm merkezi, yani konaklama – dağıtım merkezi konumuna getirmiştir. Nitekim Ayder Yaylasında kaplıca ve konaklama tesislerinin bu yıllardan sonra giderek daha fazla yapılmaya başlandığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Ayder Yaylasındaki, a) Eski, b) Yeni Yayla Evleri

Diğer taraftan, 2008 yılına kadar Ayder yaylasında inşa edilen ev sayısında oldukça fazla bir artış görülmektedir. Bu nedenle doğal özelliklerin korunmasında zorluklar yaşanmış, değişik statülerde ve farklı mevzuatlarla yayla korunmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, 1994 yılında milli park alanı ilan edilen yayla, 1998 yılında sit alanı ve 2006 yılında ise Bakanlar Kurulu Kararı ile “*Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi*” ilan edilmiştir. 2008 yılında ise Rize Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kaçkar Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı kapsamında Ayder Yaylası'nın, Milli Park Alanı sınırlarından çıkarılması için çalışma başlatmıştır. Zira ev sayısında 1989 yılı ile 2008 yılları arasında %68 oranında önemli bir artışla 272 eve ulaşılmıştır. İlave yapılan konutların geleneksel mimari tarzından ziyade konaklama ve turizm amaçlı pansiyon ve otel tarzında olduğu, görülmektedir. Yeni yapılan evlerin büyük ölçüde ormana yakın alanlarda olduğu Şekil 3 ve 4’ de görülmektedir. Yeni inşa edilen evlerin büyük bir kısmı betonarme yapıım tekniğinde inşa edilerek, yöresel mimariye benzetmek amaçlı ahşap kaplama ile yeniden cepheleri düzenlenmiştir (Şekil 2-b). Evlerin bir kısmı ormana yakın yerlerde bulunurken önemli bir kısmı ise eski evlerin yerinde kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden inşa edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yeni inşa edilen evlerin yer seçimleri koruma imar planı engeline yakalanmaması için eski geleneksel ahşap evler veya seranderlerin yerine, taban alanı olarak daha büyük ve çok katlı (3, 3,5 kat) apartman görünümlü ahşap evler yapılmaktadır. Geleneksel mimariden, yerel yapı karakterinden

uzak, günün gereksinimlerini karşılamaya yönelik yapılan bu gibi uygulamalar yerleşim sülyeti, geleneksel dokuyu olumsuz yönde etkilemekte ve görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Son 35 yıl içerisinde yaylada yapılan evlerin, yaşayanların konaklama gereksinimini karşılamadan ziyade insanların ikinci konut, pansiyon ve konaklama tesisleri gibi kullanımlarına cevap vermektedir. Bu sonuç yaylalarda yapılaşmanın artık hayvancılıktan ziyade dinlenme amaçlı olarak ön plana çıktığını göstermektedir.

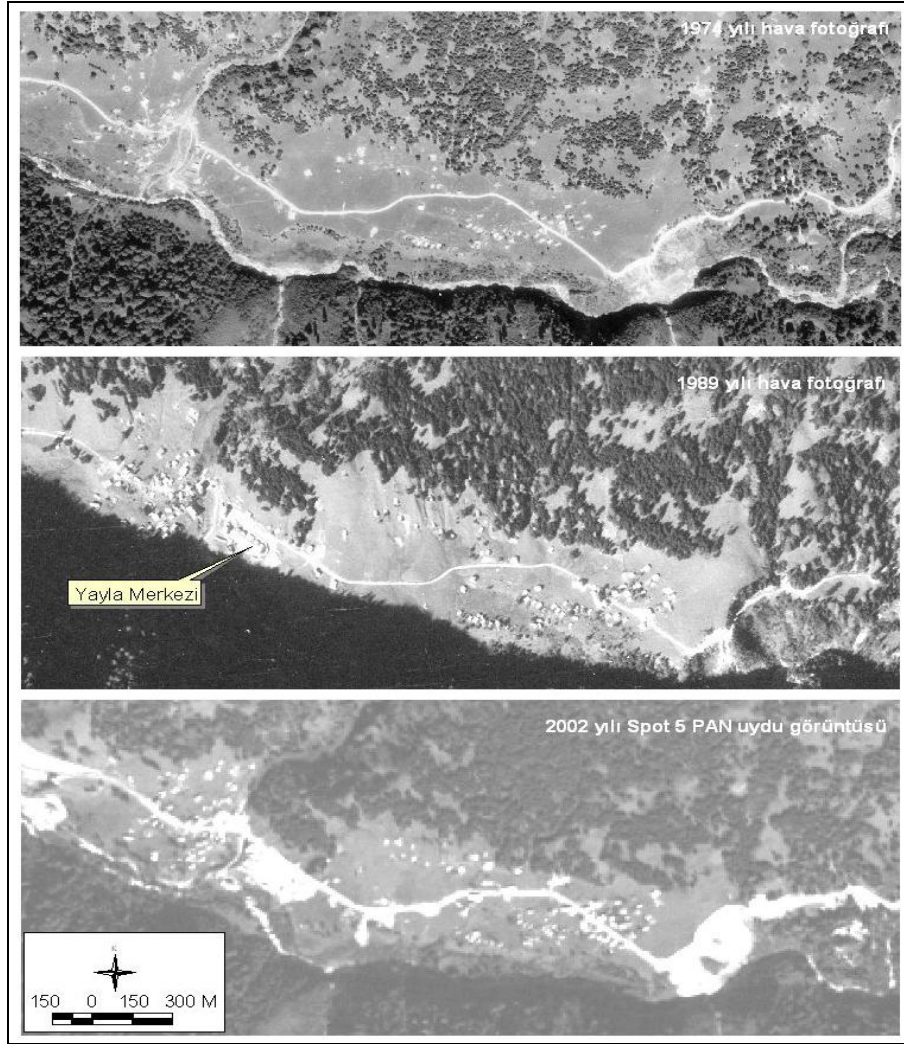

Şekil 3: 1974, 1989 ve 2008 Yıllarında Ayder Yaylasında Bulunan Yayla Evleri

4. SONUÇ

Ayder yaylasında hava fotoğrafları kullanılarak yapılan bu değerlendirme sonucunda milli park kapsamı içerisinde bulunan Ayder'de son 35 yıl içerisinde ev sayısında çok önemli bir artış (%95) olduğu belirlenmiştir. Eski yerleşim dokusunun geleneksel mimari anlayışı içerisinde doğa ile uyumlu bulunurken, yeni yapılmış olan evlerin ise büyük oranda tamamen betonarme yapım tekniğinde geleneksel yapım karakterinden uzak olarak plansız bir şekilde yapılaştığı tespit edilmiştir. doğal kaynakların (su, toprak, orman, çayır vb) akılcı kullanımı ve sürdürülebilir yönetimi için yeterli teknik altyapının kurulmadığı, ve bir çok kurumun denetiminde olan Ayder yaylasının, kurumlar arasındaki diyalogun ve işbirliği ortamının oluşturulması güçlü bir altyapıya ulaşması/ulaştırılması gerekmektedir. Eğer Ayder Yaylasının eko-turizmin (soft turizm, Yayla turizmi gibi) çekim noktası haline getirilmesi bölgenin vizyonları arasında yer alıyorsa, bu beklentinin öncelikle doğal yapının korunması, yapılacak her türlü yapılaşmanın üst plan kararları doğrultusunda doğal yapı karakterini de dikkate alacak şekilde, parçacı yaklaşımdan çok, bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, ekoturizm kapsamına alınan yaylaların ileride bu özelliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalınması istenmiyorsa, yaylalardaki doğal dengenin bozulmaması için yaylalara özgü geleneksel yapım tekniği ve tarzında kontrollü bir şekilde sürdürülmesi/geliştirilmesi ve ekolojik dengenin bozulmaması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, parçacı yaklaşımlarla günümüze kadar gelen çarpık yapılaşmanın önüne geçmek, ancak yaylaların doğal yapısıyla uyumlu Tip Konut projeler ve yerleşme dokuları hazırlanarak kontrollü ve planlı bir süreç başlatılmasıyla mümkün olabilir. Özellikle Ayder yaylasına yönelik hazırlanacak üst ölçek planlarıyla, yerleşmenin geleceğe yönelik beklentisinin plan bütününde değerlendirilerek, kurumlar arası eşgüdümün sağlanmasıyla yönetim/denetim boşluğunun ortadan kaldırılması, geleceğinin yönlendirilmesi, bununda sürdürülebilir bir yaklaşımla ele alınması öncelikli bir yaklaşım olmalıdır.

Şekil 4: Ayder Yaylasında Yayla Evlerinde Yaşanan Zamansal Değişim

TEŞEKKÜR

Yazarlar “Rize İline (TR904) Ait Heyelan Risk Bölgeleri ve Uygun Yerleşim Alanlarının Coğrafi Bilgi Teknolojileri İle Belirlenmesi“ projesini destekleyen TÜBİTAK’a (Proje No:106Y018) katkılarında dolayı teşekkür ederler.

KAYNAKLAR

- Atasoy, M., 2007. Yaylalardaki Arazi Kullanım Değişiminin CBS İle İzlenmesi: Trabzon Örneği, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, KTÜ, Trabzon 30 Ekim-02 Kasım, Trabzon.
- DPT, 1997. Ulusal Çevre Eylem Planı, Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanları Yönetimi (<http://ekutup.dpt.gov.tr/cevre/eylempla/arazikul.pdf>), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Sancar, C., Sinan, E., Aydemir, S., 2008. Fırtına Entegre Havza Yönetim Projesi, WWF- Türkiye.
- URL 1, Dünya Bankası İnternet Sitesi, 2001- World Development Indicators, www.worldbank.org/data/databytopic/ , 18 Mart 2008.
- URL 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kultur.gov.tr, 30 Eylül 2007.
- WTO, 1998. Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism; World Tourism Organization, Madrid.
- WWF, 2006. 9 Sıcak Nokta, Türkiye’nin Kırılgan Biyosferini Korumak, Fırtına Vadisi National Geographic, Türkiye.